

6

Tidiga tecken på nedgång

På senare år har FN:s befolkningsexperten förskräckt världen med att den förväntade livslängden har sjunkit från 61 till 48 år bland de 750 miljoner människor som lever i Afrika söder om Sahara. Denna branta nedgång är först och främst resultatet av att de berörda regeringarna har misslyckats med att stoppa spridningen av HIV-viruset. Medan industriländerna höll antalet insjuknade i HIV under 1 procent bland vuxna, steg de i vissa afrikanska länder till över 30 procent. (1)

För första gången i modern tid har den förväntade livslängden – en nyckelindikator för utvecklingsnivån – sjunkit för en stor andel av mänskligheten. För människorna söder om Sahara innebär ledarnas misslyckande rent bokstavligt att framstegen bytts mot tillbakagång. Är detta misslyckande, som det politiska systemet gjort sig skyldig till, bara ett enstaka undantag? Eller är det ett tidigt tecken på att själva omfattningen av de problem som nu växer fram, kan överrumpla våra politiska institutioner och bli övermäktiga för dem.

Under många decennier efter andra världskriget ökade den förväntade livslängden i hela världen i takt med framstegen för den offentliga hälsovården, vaccineringsprogram, antibiotika och livsmedelsproduktion. Men när 1900-talet gick mot sitt slut satte HIV-epidemin stopp för denna trend i många länder. (2)

Idag är variationen i förväntad livslängd mellan olika länder större än någonsin förr i historien, då den varierar från de lägsta, 33 år i Swaziland och 37 år i Botswana till de högsta, 82 år i Japan och 81 år på Island. Inte överraskande har förväntad livslängd ett starkt samband med inkomstnivå, utom i de fall där

inkomstfördelningen är mycket ojämn. Den förväntade livslängden i USA, där inkomsterna är koncentrerade till de förmögna och där ungefär 24 miljoner amerikaner inte har någon sjukförsäkring, är lägre än i länder som Sverige, Tyskland och Japan. Faktiskt ligger den förväntade livslängden i USA, 77 år, numera lägre än i t.ex. utvecklingslandet Costa Rica med en förväntad livslängd på 78 år. (3)

Stressfaktorerna som hotar vår civilisation tar sig idag många uttryck. På det ekonomiska planet ser vi dem i den inkomstklyfta, som ständigt vidgas, mellan världens rika och fattiga. På det sociala planet tar de sig uttryck i en allt bredare klyfta på utbildningens och hälsovårdens område, och i en allt starkare ström av ekologiska flyktingar, i och med att produktiv jord förvandlas till öken och brunnar torkar ut. När det gäller politiken ser vi dem uttryckas i konflikter om basresurser som åkerjord, betesmarker och vatten. Och, kanske mest grundläggande av allt, stressfaktorerna i dagens värld framträder som ett växande antal stater, som inte klarar eller har klarat att bemästra sina uppgifter.

Vår socialt kluvna värld

Den sociala och ekonomiska klyftan mellan världens rikaste miljard människor och den fattigaste miljarden har ingen motsvarighet tidigare i historien. Och det är inte bara en vid klyfta, den utvidgas hela tiden. Den fattigaste miljarden är fångade i en fälla på knappt överlevnadsnivå och den rikaste miljarden blir bara förmögnare för varje år. Den ekonomiska klyftan syns i kontrasterna när det gäller näring, utbildning, sjukdomsmönster, familjestorlek och förväntad livslängd.

Av världshälso-organisationens (WHO) data framgår det att ungefär 1,2 miljarder människor är undernärda, är för magra och ofta hungriga. Samtidigt är ungefär 1,2 miljarder människor övernärda och för tjocka, därmed lider de av överflödigt kaloriintag och motionsbrist. Med andra ord: medan 1 miljard människor oroar sig för om de ska få någon mat alls, borde en annan miljard oro sig över att de äter för mycket. (4)

Sjukdomsmönstren återspeglar också den allt mer vidgade klyftan. Den fattigaste miljarden lider mest av infektionssjukdomar – malaria, tuberkulos, dysenteri och AIDS. Näringsbrist gör att spädbarn och småbarn är ännu mera mottagliga för sådana infektionssjukdomar. Otjänligt, förorenat dricksvatten förorsakar större dödlighet bland dem som har immunsystem försvagade av hunger, så att miljontals människor dör till följd av detta varje år. I kontrast till det mönstret, är de vanligaste dödsorsakerna bland den rikaste miljarden människor i världen kopplade till sjukdomar som har samband med hög ålder och med livsstilsöverdrifter, så att man här finner fetma, rökning, matvanor med för mycket fett och socker, och brist på motion och annan fysisk aktivitet. (5)

Utbildningsnivåerna återspeglar också den skarpa åtskillnaden mellan rika och fattiga. I vissa industriländer – t.ex. Kanada och Japan – tar nu mer än hälften av alla unga människor examen från college, antingen efter två eller fyra år. I utvecklingsländerna däremot får 115 miljoner barn i lågstadieåldern inte gå i skola alls. Trots att det gått över femhundra år sedan Gutenberg uppfann tryck-

pressen är nästan 800 miljoner människor analfabeter. Eftersom de inte kan läsa är de också utestängda från bruket av datorer och Internet. Utan program för att öka läskunnigheten bland vuxna är deras utsikter att slippa fattigdom inte goda. (6)

Nästan en miljard människor lever i länder där folkmängden är stabil på det stora hela. Men en annan miljard (på ett ungefär) lever däremot i länder där befolkningen förväntas bli dubbelt så stor före år 2050. Världens analfabeter är koncentrerade till en handfull av de mer folkrika länderna, de flesta av dem i Asien och Afrika. Mest framträdande bland dem är Indien, Kina, Pakistan, Bangladesh, Indonesien, Nigeria, Egypten och Etiopien, och dessutom Brasilien och Mexico i Latinamerika. Från 1990 till 2000 gjorde Kina och Indonesien stora framsteg i form av ökad läskunnighet. Andra länder som gjorde betydelsefulla framsteg var Mexiko, Nigeria och Brasilien. Men, i fyra andra länder med stor befolkning – Bangladesh, Egypten, Pakistan och Indien – ökade antalet analfabeter. (7)

Analfabetism och fattigdom tenderar att förstärka varandra, därför att kvinnor som inte kan läsa brukar ha mycket större familjer än läskunniga kvinnor och därför att varje års skolgång höjer chanserna till bättre inkomst med 10-20 procent. I t.ex. Brasilien har kvinnor som är analfabeter i medeltal över 6 barn, medan läskunniga bara har två. Dessutom är icke-läskunniga kvinnor fångade i en fälla genom sina stora familjer och minimala chanser till egna inkomster. (8)

Att vara fattig betyder ofta att vara sjuk. Liksom med analfabetismen, är fattigdom och ohälsa tätt sammankopplade. Hälsa har ett nära samband med tillgång till tjänligt vatten, vilket 1,1 miljarder människor saknar. Sjukdomar som smittar genom vattnet tar livet av fler än 3 miljoner människor varje år, oftast p.g.a. dysenteri och kolera. Dessa och andra vattenburna sjukdomar drabbar barnen allra hårdast. Spädbarnsdödligheten i överflödssamhällena är i genomsnitt åtta spädbarn på tusen levande födda barn; i de 50 fattigaste länderna dör 97 spädbarn av tusen – det är nästan 13 gånger så många. (9)

De fattiga och utbildade förstår ofta inte orsakssammanhanget bakom smittospridning och klarar därför inte av att göra vad som behövs för att skydda sig. Och dessutom är de som har försvagade immunsystem p.g.a. hunger mera mottagliga för vanliga infektionssjukdomar. Fattigdom innebär också att barnen ofta inte blir vaccinerade mot vanliga infektionssjukdomar, även om kostnaden kan vara så låg som bara några kronor per barn. (10)

Sambandet mellan fattigdom och ohälsa är mycket starkt, men det har luckrats upp för största delen av mänskligheten tack vare ekonomisk utveckling. Utmaningen är nu att bryta denna koppling för den återstående minoriteten som inte har tillgång till tjänligt dricksvatten, vacciner, utbildning och grundläggande hälsovård.

Hungern är fattigdomens synligaste ansikte. FNs livsmedels- och jordbruksorganisation (FAO) beräknar att i vår värld går 850 miljoner människor ständigt hungriga. De får inte tillräckligt med mat för att uppnå full fysisk och mental utveckling och för att hålla upp en behövlig nivå av fysisk aktivitet. (11)

Majoriteten av dem som är undernärda och väger alldeles för lite är koncentrerad till Indiens subkontinent och till Afrika söder om Sahara, regioner där 1,4 miljarder resp. 740 miljoner människor lever. För 25 år sedan var närings-tillståndet ungefär likadant i Asiens två befolkningsgiganter, Indien och Kina, men sedan dess har Kina utrotat det mesta av hungern i landet, medan Indien har gjort mycket begränsade framsteg. Under detta senaste kvartssekel har Kina accelererat övergången till mindre familjer. Medan det man vunnit på att producera mera livsmedel i Indien under denna period i hög grad har slukats av befolkningsökningen, har den ökade produktionen i Kina först och främst använts till att höja individernas livsmedelskonsumtion. (12)

Näringsbristen skördar sina största offer bland de unga, som är mest sårbara p.g.a. sin snabba fysiska och mentala utveckling. I både Indien och Bangladesh väger nästan hälften av alla barn under fem år för lite och lider av näringsbrist. I Etiopien är 47 procent av barnen undernärda medan siffrorna för Nigeria är 31 procent – och detta är två av Afrikas mest folkrika länder. (13)

Trots att det inte är överraskande, att de som är utsatta för matbrist och alltför låg kroppsvikt för det mesta lever i utvecklingsländerna, är det kanske överraskande att de flesta av dem lever på landsbygden. Vanligast är att de som är undernärda antingen inte äger någon jord, eller lever på så små jordlotter att de praktiskt taget är jordlösa. De som lever på välbevattnade slätter har vanligen en bättre näringstillgång. Det är de som lever på jordar i det odlingsbara områdets utkanter – mark som sluttar brant eller där det är extremt torrt – som är ständigt hungriga. (14)

De negativa följderna av att vara undernärmd börjar redan vid födseln. Gary Gardnero och Brian Halweil på *World Watch Institute* återger en FN-rapport som beräknar att 20 miljoner spädbarn med för låg födselvikt föds varje år av mammor som också lider brist på näring. Undersökningen visar att dessa barn drabbas av bestående följder i form av ”nedsatt immunförsvar, neurologiska skador och hämmad kroppslig tillväxt.” David Barker från universitetet i Southampton i Storbritannien konstaterar mycket sakligt, att ”60 procent av alla nyfödda i Indien skulle vårdas på intensivavdelning ifall de hade fötts i Kalifornien.” (15)

Hälsoutmaningarna blir allt större

Fler och fler hot mot hälsan dyker upp i form av nya infektionssjukdomar, t.ex. SARS, the West Nile-virus och fågelinfluensan. Dessutom börjar ackumuleringen av kemiska föroreningar i miljön drabba oss i allt högre grad. Medan vissa smittosamma sjukdomar har funnits länge, som malaria och kolera och är välkända av hälsovårdsmyndigheterna, har man ännu bara börjat kartlägga hälsoeffekterna av många miljöföroreningar.

Bland de främsta infektionssjukdomarna finns malaria, som skördar mer än 1 miljon offer varje år, 89 procent av dem i Afrika. Antalet smittade, som ofta lider av sjukdomen största delen av livet, är mångdubbelt större. Ekonomen Jeffrey Sachs, ledare för *Earth Institute* vid Columbia universitetet, beräknar att nedsatt produktivitet hos arbetare och andra kostnader i samband med malaria,

sänker den ekonomiska tillväxten med en hel procentenhet i länder där befolkningen är starkt utsatt för smittan. (16)

Trots att sjukdomar som malaria och kolera skapar stora problem, finns det ingen tidigare sjukdom som drabbat så många människor direkt eller indirekt som HIV-epidemin. För att hitta något som liknar en sådan potentiellt förödande förlust av människor, måste vi gå tillbaka till smittkoppor som slog ut de infödda amerikanska samhällena på 1500-talet, eller till böldpesten, som dödade ungefär en fjärdedel av Europas befolkning på 1300-talet. Man borde betrakta HIV med öppna ögon – en epidemi av världshistoriska proportioner, som ifall den inte begränsas snart skulle kunna kräva fler människooffer under detta århundrade än vad alla krig under det förra krävde sammantaget. (17)

HIV-infektionen har spridits över hela världen alltsedan viruset, som ju angriper det mänskliga immunförsvaret, identifierades 1981. Redan år 1990 beräknade man att 10 miljoner människor hade smittats av viruset. Och vid slutet av år 2004 hade de smittades antal stigit till 78 miljoner. Av dessa har 38 miljoner dött; 39 miljoner lever med viruset. 25 miljoner HIV-positiva människor lever idag i Afrika söder om Sahara, men endast omkring 500 000 behandlas med virushämmande mediciner. 7 miljoner bor i södra och sydöstra Asien, och av dem mer än 5 miljoner bara i Indien. (18)

Antalet smittade ökar. I brist på effektiv behandling står de delar av Afrika söder om Sahara som har de högsta andelarna smittade inför förfärliga förluster i människoliv. När man lägger den skyhöga mortaliteten p.g.a. epidemin till den normala mortaliteten bland äldre vuxna visar det sig att länder som Botswana och Zimbabwe kommer att förlora halva sin vuxna befolkning inom ett årtionde. (19)

HIV-epidemin är inte ett isolerat fenomen. Det påverkar varenda sida av livet och varje sektor av ekonomin. Livsmedelsproduktionen per person, som redan annars släpade efter i de flesta afrikanska länder söder om Sahara, sjunker nu snabbt i takt med att antalet arbetare på åkrarna sjunker. När livsmedelsproduktionen sjunker blir hungern allt intensivare bland de beroende befolkningsgrupperna, nämligen barnen och de äldre vuxna. Den nedåtgående spiralen i familjernas välfärd startar oftast när den första vuxna medlemmen faller offer för sjukdomen – en utveckling som drabbar det normala mönstret dubbelt så hårt, eftersom för varje person som är sjuk och oförmögen att arbeta måste en annan vuxen ta hand om den vuxnes vård. (20)

Den enorma förlusten av unga vuxna p.g.a. AIDS sätter redan sina spår i den ekonomiska verksamheten. Stigande kostnader för industriarbetarnas sjukförsäkringar minskar, eller t.o.m. utplånar, företagets vinstmarginaler och tvingar en del till att gå med förlust. Dessutom står företagen inför ökande sjukfrånvaro, sjunkande produktivitet och bördan av att rekrytera och skola in ställföreträdare när anställda dör. (21)

Utbildningen drabbas också. Lärarkåren krymper p.g.a. viruset. I till exempel Zambia dog 815 grundskolelärare år 2001 i AIDS, vilket motsvarade 45 procent av de nyutexaminerade lärarna det året. För elevernas del blir det så att allt flera barn måste stanna hemma, när den ena eller båda föräldrarna dör, helt enkelt för

att det inte finns tillräckligt med pengar till skolavgifter och till att köpa böcker. Också universitetet känner av följderna. Vid Durban-universitetet i Sydafrika är t.ex. 25 procent av studenterna HIV-positiva. (22)

Följderna för sjukvården är lika förödande. På många sjukhus i södra och östra Afrika är nu en majoritet av sängplatserna upptagna av AIDS-offren, så att det finns mindre utrymme för dem som har andra sjukdomar. Redan överanstängda läkare och sjuksköterskor pressas ofta till bristningsgränsen. Med sjukvårdssystem som numera inte ens kan ge bassjukvård stiger också antalet döda i traditionella sjukdomar. Den förväntade livslängden sjunker inte bara p.g.a. AIDS utan också för att sjukvården bryts ner. (23)

I kölvattnet på epidemin blir miljontals barn föräldralösa. Man förutser att det i Afrika söder om Sahara kommer att finnas 18,4 miljoner barn utan en eller två föräldrar p.g.a. AIDS. Det har aldrig funnits miljontals gatubarn i Afrika förut. Den utvidgade familjen, som tidigare klarade av att införliva barn som mist sina föräldrar, är nu själv decimerad genom att man förlorat så många vuxna, så att många barn lämnas att ta hand om sig själva. För en del flickor är den enda utvägen att sälja s.k. ”överlevnadssex”. Michael Grunwald på *Washington Post* skrev från Swaziland att ”på landsbygden säljer tonårsflickor sex – och sprider HIV – för 5 dollar per samlag, lika mycket som det kostar att hyra oxar för att plöja en hel dag.” (24)

HIV-epidemin i Afrika är nu ett utvecklingsproblem, en fråga om samhället kan fortsätta att fungera på det sätt som krävs för att försörja befolkningen. Det handlar om problemet att trygga tillgången till livsmedel. Det handlar om problemet att trygga den nationella säkerheten. Det handlar om problemet att upprätthålla utbildningssystemet. Och det handlar om problemet med utländska investeringar. Stephen Lewis, FNs särskilda sändebud för HIV/AIDS i Afrika, anser att epidemin kan övervinnas och smittotrenderna kan vändas, men det kommer att krävas internationell hjälp. Att inte lyckas med att finansiera *The Global Fund to Fight AIDS, Tuberculosis and Malaria*, är som han säger medhjälp till massmord genom likgiltighet. (25)

Alex de Waal, en rådgivare till FNs ekonomiska kommission i Afrika och till UNICEF, ger i *New York Times* en träffande sammanfattning av följderna av epidemin: ”På samma sätt som HIV förstör kroppens immunsystem har HIV- och AIDS-epidemierna gjort det politiska systemet handikappat. Följden är att de värst drabbade afrikanska länderna har utsatts för ett socialt sönderfall som nu nått en ny nivå: de afrikanska samhällenas förmåga att stå emot hungersnöd håller snabbt på att förstöras. Hunger och sjukdom har börjat att förstärka varandra. Hur oroväckande denna utsikt än är, så måste vi bekämpa båda samtidigt, annars kommer vi inte att lyckas övervinna någon av dem.” (26)

Medan HIV-epidemin är koncentrerad till Afrika skadar luft- och vattenföroreningar människors hälsa överallt. En gemensam undersökning gjord av universitetet i Kalifornien och *Boston Medical Center* visar att omkring 200 sjukdomar, från CP-skada till testikelatrofi, alla har ett samband med föroreningar. Andra sjukdomar som kan vara förorsakade av föroreningar är bl.a. hela 37 former av cancer och dessutom hjärtsjukdomar, njursjukdomar,

högt blodtryck, diabetes, hudsjukdomar, bronkitis, hyperaktivitet, dövhet, spermieskador, och Alzheimers och Parkinsons. (27)

I juli 2005 offentliggjorde *Environmental Working Group* tillsammans med *Commonweal* en analys av blod från navelsträngen från 10 slumpmässigt valda nyfödda på sjukhus i USA. De hittade sammanlagt 287 kemikalier i dessa test. ”Av de 287 kemikalier vi upptäckte... vet vi att 180 är cancerframkallande hos människor eller djur, 217 är giftiga för hjärnan och nervsystemet och 208 förorsakar medfödda fel eller onormal utveckling i djurförsök.” Varje människa på jorden har del i denna kroppsliga belastning p.g.a. giftiga kemikalier, men spädbarnen löper större risker, eftersom de befinner sig i ett högst sårbart, livsavgörande stadium av tidig utveckling. (28)

WHO rapporterar att ungefär 3 miljoner människor i världen dör varje år av luftföroreningar – tre gånger så många som i trafiken. En undersökning i *Lancet* kom fram till att luftföroreningar kräver 40 000 liv per år i Frankrike, Österrike och Schweiz, hälften av dem kan hänföras till fordonsutsläpp. Och luftföroreningarna i USA kräver 70 000 liv varje år, nästan dubbelt så många som de 40 000 som dör i trafikolyckor. (29)

Ett brittiskt forskarteam rapporterar om en överraskande uppgång för Alzheimers och Parkinsons syndrom och för motorisk-neurologiska sjukdomar generellt i tio industriländer – sex i Europa och dessutom USA, Japan, Kanada och Australien. I England och Wales ökade antalet personer som dog av dessa hjärnsjukdomar från 3000 per år i slutet av 1970-talet till 10 000 i slutet av 1990-talet. Under en 18-års period mer än tredubblades för männens del dödlighetssiffrorna för dessa demenssjukdomar, främst Alzheimers, och de nästan fördubblades för kvinnornas del. Denna ökning är kopplad till en ökning i koncentrationen av bekämpningsmedel, industriutsläpp, bilavgaser och andra förorenare av miljön. (30)

Skräckhistorier om hälsoproblem som följt på okontrollerade industriföroreningar i Ryssland är vardagsmat. Ett exempel är från staden Karabash vid foten av Ural, där barnen i regel lider av bly-, arsenik- och kadmiumförgiftning. Detta innebär medfödda defekter, neurologiska sjukdomar och cancer. Föroreningarna skadar också immunsystemet. (31)

Forskarna blir alltmera bekymrade över de olika former av påverkan från kvicksilver, ett starkt nervgift, som nu genomtränger miljön i snart sagt alla länder med kolkraftverk och i många av dem med guldgruvor. Guldgruvorna släpper ut uppskattningsvis 91 000 kg kvicksilver varje år i Amazonas ekosystem, och kolkraftverk i USA släpper ut över 45 000 kg kvicksilver i luften årligen. USAs myndighet för miljöskydd (EPA) rapporterar att ”kvicksilver från kraftverken hamnar i vattendrag, förorenar floder och sjöar och förgiftar fisken.” (32)

År 2004 utfärdade 48 av 50 stater i USA, d.v.s. alla utom Alaska och Wyoming, sammanlagt 3221 varningar för att äta fisk från lokala vattendrag därför att kvicksilverhalten var så hög. EPAs forskningsresultat visar att en kvinna av sex i barnafödande ålder i USA har tillräckligt med kvicksilver i blodet för att skada ett foster i utvecklingen. Detta betyder att 630 000 av de

4 miljoner spädbarn, som föds i landet varje år, kan råka ut för neurologiska skador p.g.a. att de utsatts för kvicksilver redan före födseln. På *Mt Sinai Center for Children's Health and the Environment* beräknade ett läkarteam i en undersökning år 2005 att de lägre intelligensnivåer som följde på kvicksilverexponeringen i fosterstadiet kostar USA 8,7 miljarder dollar om året i förlorad inkomstkäpa. (33)

Ingen vet exakt hur många kemikalier som framställs idag, men efter tillkomsten av syntetiska kemikalier har antalet som används stigit till över 100 000. Ett slumpmässigt blodprov på amerikaner visar utan svårighet mätbara mängder av 200 kemikalier, som inte existerade för 100 år sedan. (34)

De flesta av dessa nya kemikaliers giftighetsgrad har inte testats. De som man vet är giftiga sätts upp på en lista över 667 kemikalier som måste rapporteras till EPA ifall industrin släpper ut dem i miljön. *The Toxics Release Inventory (TRI)* som nu är tillgänglig på Internet ger upplysningar kommun för kommun, så att lokala grupper får tillgång till de data de behöver i sin kamp, när de tar ställning till de eventuella hoten mot deras hälsa och miljö. Sedan TRI infördes 1988 har de rapporterade giftiga kemiska utsläppen sjunkit stadigt. (35)

Trots att vi har hört om bekämpningsmedlens cancerframkallande effekt, ända sedan Rachel Carson inledde ekologiepoken med sin bok *Tyst vår*, hanterar vi ännu inte detta hot på ett adekvat sätt. Sedan dess har vi lärt oss en hel del om den ohälsosamma påverkan kemikalier som släpps ut i miljön har, i synnerhet de ämnen som påverkar hormonfunktioner och som beskrivs av Theo Colborn och hennes kolleger i boken *Our Stolen Future*. Denna familj av kemikalier stör reproduktionsprocesserna och utvecklingen inte bara hos människor utan många andra arter också. (36)

Köp-och-släng-ekonomin har problem

En annan uppenbart ohälsosam ekonomisk trend är att en köp-och-släng-ekonomi har vuxit fram under de senaste femtio åren. Den uppfanns först strax efter andra världskriget som ett sätt att försöka konsumenterna med produkter, men blev snart betraktad också som ett verktyg för att skapa jobb och hålla igång en ekonomisk tillväxt. Ju fler varor som producerades och kastades bort, så resonerade man, desto fler arbetstillfällen skulle det finnas.

Det som sålde engångsartiklar var bekvämligheten. Istället för att t.ex. tvätta handdukar och servetter välkomnade konsumenterna pappersvarianterna. På det sättet har vi gått från tyg till papper när det gäller näsdukar, handdukar, servetter och börjat använda engångsförpackningar till drycker i stället för returglas. Till och med butikskassarna vi använder för att bära hem köp-och-släng-varorna i blir en del av sop-produktionen.

Denna engångsekonomi är beroende av billig energi. Den underlättas också av kommunala avfallshanteringssystem. Helen Spiegelman och Bill Sheehan från *Product Policy Institute* skriver att dessa ”har blivit en pervers subventionering av köp-och-släng-samhället. Flera och bättre avfallshanteringssystem på det allmännas bekostnad ger obegränsat grönt ljus åt att man ökar mängden engångsvaror. Idag samlar dessa system in 1,5 kg avfall per amerikan och dag,

män, kvinnor och barn, alla inbegripna, d.v.s. dubbelt så mycket som 1960 och tio gånger så mycket som för 100 år sedan. Det är hög tid att modernisera systemet så att det inte längre understöder köp-och-släng-vanorna.” (37)

Köp-och-släng-ekonomin är på kollisionskurs med jordens geologiska begränsningar. Förutom att man fått brist på mark för soptippar i närheten av städerna, är världen också snabbt på väg att få brist på billig olja, som används för att tillverka och transportera engångsartiklar. Och kanske ännu mera grundläggande: det finns inte tillräckligt av lättillgängligt bly, tenn, koppar, järnmalm och bauxit för att bära upp köp-och-släng-ekonomin ytterligare två eller tre generationer. Med antagandet att utvinningen växer med 2 procent per år har *U.S. Geological Survey* beräknat att dagens ekonomiskt sett utvinningsbara reserver kan ge världen 18 år i återstående reserver ifråga om bly, 20 år för tenn, 25 år för koppar, 64 år för järnmalm och 69 år för bauxit. (38)

Kostnaden för att släpa bort avfall från städerna ökar i takt med att soptipporna i närheten fylls upp och oljepriserna stiger. En av de första storstäderna som fyllde upp sina närbelägna soptippar till bristningsgränsen var New York. När soptippen vid Fresh Kills, den lokala avstjälningsplatsen för New Yorks avfall, stängdes för gott i mars 2001, upptäckte man att staden måste skjutsa sina sopor till soptippar i andra delstater – New Jersey, Pennsylvania och t.o.m. Virginia, ja, en del av tipporna fanns på 500 km avstånd. (39)

Eftersom man producerar 12 000 ton avfall varje dag i New York och man kan anta att en traktortrailer för långdistansfrakt klarar en last på 20 ton avfall, krävs det 600 ekipage om dagen för att flytta avfallet bort från New York City. Dessa traktortrailers bildar en konvoj på 14 km – som hindrar trafiken, förorenar luften och höjer koldioxidutsläppen. Denna dagliga konvoj fick biträdande borgmästaren Joseph J. Lhota, som ledde stängningen av Fresh Kills-tippen, att konstatera att ansträngningarna att göra sig av med stadens avfall numera är ”som en militärmanöver varje dag.” (40)

I andra delstater finns kommuner som kämpar med sina dåliga finanser och är villiga att ta emot New Yorks avfall – ifall de får tillräckligt högt betalt. Några ser det som en ekonomisk välsignelse. Men delstaternas regeringar måste emellertid hantera ökande vägunderhållsutgifter, trafikstockningar, ökade luftföroreningar, mera buller samt hotande vattenföroreningar p.g.a. läckagen från soptipporna, samt klagomål från angränsande kommuner.

Virginias guvernör Jim Gilmore skrev till borgmästare Rudy Giuliani år 2001 och klagade på användningen av Virginia som avstjälningsplats. ”Jag förstår problemen som New York står inför,” påpekade han, ”men Washingtons, Jeffersons, och Madisons hemstat har ingen som helst avsikt att bli New Yorks avstjälningsplats.” (41)

Avfallsbekymmer är inte något som bara staden New York känner av. Toronto, Kanadas största stad, stängde sin sista återstående soptipp den 31 december 2002 och skeppar nu hela sitt sopberg på 1,1 miljoner ton per år till Wayne County i Michigan. Ironiskt nog skeppar New Jersey, som tar emot delar av New Yorks avfall, också numera upp till 1000 ton rivningsavfall de 1000 kilometerna till – Wayne County i Michigan. (42)

Den svåra uppgiften här är att ersätta köp-och-släng-ekonomin med en spara-återanvänd-återvinn-ekonomi. För städer som New York borde utmaningen inte handla så mycket om hur man ska göra sig av med soporna som om att hitta en lösning på hur man undviker att alls producera sopor.

Befolkningstillväxt och konflikter om resurserna

När det blir brist på åkermark och vatten, kan vi förvänta oss att konkurrensen om dessa livsviktiga resurser blir mera intensiv inom ett samhälle, i synnerhet mellan de förmögna och de som är fattiga och fråntagna sina ägodelar. När de livsuppehållande resurserna per person ständigt krymper till följd av befolkningstillväxt riskerar levnadsstandarden för miljontals människor att sjunka under existensminimum. Detta skulle kunna leda till ohanterliga sociala spänningar som medför omfattande konflikter. (43)

Tillgång till åkerjord eller annan mark är en huvudfråga när det gäller sociala spänningar. Den växande befolkningen i världen har halverat spannmålsarealen per person, från 0,23 hektar 1950 till 0,10 hektar år 2004. En tiondels hektar är inte mer än en halv villatomt i en välmående förort i USA. Denna pågående minskning av spannmålsarealen per person gör det svårare för världens jordbrukare att dessutom på ett adekvat sätt livnära de 70 miljoner eller fler människor som världens befolkning ökar med varje år. (44)

När odlingsarealen per person krymper i områden med stora inslag av självhushållning, hotar det inte bara samhällets försörjning, det hotar själva överlevnaden. Spänningar inom lokalsamhällena trappas upp när jordlotterna i ett område krymper, så att de blir mindre än vad som behövs för överlevnad. Sahelbältet i Afrika, med en av världens snabbast växande befolkningar, är också ett område där konflikter sprider sig. (45)

I det betungade Sudan har 2 miljoner människor dött och över 4 miljoner är på flykt inom landet i den utdragna konflikt, som varat i 20 år, mellan muslimer i norr och kristna i söder. Konflikten som började 2003 i Darfur-regionen i västra Sudan illustrerar återigen den tilltagande spänningen mellan två muslimska grupper – arabiska kamelhjordsägare och svarta afrikanska självhushållningsjordbrukare. Regeringstrupperna backar upp arabiska militia-grupper, som ägnar sig åt alltomfattande slakt på svarta afrikaner i ett försök att driva dem bort från deras jordbruksmarker, så att överlevande måste fly för sina liv till flyktingläger i grannlandet Tchad. Hittills har omkring 140 000 människor dödats i Darfurkonflikten och ytterligare 250 000 har dött i flyktinglägren av hunger och sjukdomar. (46)

För hårt bete och för hård plöjning i Nigeria, där 132 miljoner människor trängs på ett område som inte är mycket större än Texas, förvandlar gräsbevuxna marker och odlingsmark till öken, så att boskapsskötare och jordbrukare krigar med varandra för sin överlevnad. Med Somini Senguptas ord i en rapport i *New York Times* i juni 2004: “på senare år, när öknen har spridits, träd har huggits ner och befolkningen har ökat kraftigt både bland boskapsskötare och jordbrukare, har konkurrensen om marken bara blivit värre.” (47)

Tyvärr sammanfaller uppdelningen i boskapskötare och jordbrukare ofta med uppdelningen i muslimer och kristna. Konkurrensen om marken, förstärkt av religiösa olikheter och kombinerad med ett stort antal frustrerade unga män med vapen, har skapat något som *New York Times* beskriver som en ”explosiv blandning”, som ”har givit bränsle åt den senaste tidens orgier av våld över hela denna fruktbara centrala nigerianska stat [d.v.s. Kebbi]. Kyrkor och moskéer har plundrats. Grannar har blivit fiender. Hämdattacker har spridit sig tills regeringen slutligen, i mitten av maj, utfärdade undantagstillstånd.” (48)

Liknande klyftor finns det mellan boskapskötare och jordbrukare i norra Mali, konstaterade *New York Times*: ”Svärd och påkar har bytts ut mot kalasjnikovar allteftersom ökenspridningen och befolkningstillväxten har förvärrat konkurrensen mellan de på det hela taget svarta afrikanska jordbrukarna och boskapskötarna, som etniskt härstammar från Tuareg och Fulani. Stämningarna är tillspetsade på bägge sidor. Oenigheterna handlar ju när allt kommer omkring om uppehållet och, ännu viktigare, om ett sätt att leva.” (49)

Rwanda har blivit en klassisk fallstudie i hur tilltagande befolkningstryck kan gå över i politisk spänning och konflikt. James Gasana, som var Rwandas miljö- och jordbruksminister 1990-92 ger några bakgrundsuppgifter. Som ordförande för jordbrukskommissionen i landet 1990, varnade han för att man utan en ”grundläggande omvandling i landets [Rwandas] jordbruk inte skulle vara kapabel att livnära befolkningen på ett adekvat sätt med nuvarande tillväxttakt.” Medan landets befolkningsexperter förutsåg stora framtida befolkningsökningar, sade Gasana 1990 att han inte kunde förstå hur Rwanda skulle kunna klara att få 10 miljoner invånare utan att det uppstod socialt kaos, ”ifall man inte gör viktiga framsteg inom jordbruket, lika väl som inom andra ekonomiska områden.” (50)

Gasana blev sannspådd, när han varnade för ett kommande socialt kaos. Han beskrev också hur syskon ärvde jord efter sina föräldrar och hur, med ett medeltal på sju barn per familj, odlingslotter som redan var små, fragmenterades ytterligare. Många jordbrukare försökte hitta ny jord, och började odla på brant sluttande berg. Redan 1989 var nästan hälften av Rwandas uppodlade mark belägen på sluttningar som lutade 10 – 35 grader, d.v.s. mark som man i allmänhet anser vara obrukbar. (51)

1950 hade Rwanda en befolkning på 2,4 miljoner. Redan 1993 var den 7,5 miljoner, vilket gjorde landet till det mest tätbefolkade i Afrika. När befolkningen växte, växte också efterfrågan på ved. År 1991 var efterfrågan dubbelt så stor som den hållbara avkastningen från de egna skogarna. När träden försvann använde man strå och andra rester av vad som odlats till bränsle vid matlagningen. Med mindre andel organiskt material i jorden sjönk åkrarnas fruktbarhet. (52)

När jordens hälsa försämrades, försämrades också hälsan hos de människor som var beroende av den. Så småningom fanns det helt enkelt inte tillräckligt med mat så att man kunde klara sig. En stilla förtvivlan bredde ut sig. Som i en bygd drabbad av torka kunde en enda tändsticka sätta den i brand. Och den stickan tändes av en flygplanskrasch den 6 april 1994, som dödade presidenten

Juvenal Habyarimana och som orsakats av att planet beskjutits när det närmade sig huvudstaden Kigali. Kraschen utlöste en organiserad attack från hutuernas sida, vilket ledde till att ungefär 800 000 människor, tutsier och icke extrema hutuer, dödades inom 100 dagar. I vissa byar slogs hela familjer ihjäl så att det inte skulle finnas några överlevande kvar som kunde kräva ut sin rätt till den mark familjen ägde. (53)

Många afrikanska länder, för det mesta landsbygdspräglade, är inne på ett liknande spår som Rwanda när det gäller befolkningen. Tanzanias befolkning på 38 miljoner år 2005 väntas öka till 67 miljoner före 2050. Eritrea, där en genomsnittsfamilj har sex barn, beräknas växa från 4 miljoner till 11 miljoner år 2050. Befolkningen i Kongo-Kinshasa kommer sannolikt att bli tre gånger så stor genom en ökning från 58 till 177 miljoner. (54)

Afrika är inte det enda exemplet. Spänningen mellan hinduer och muslimer i Indien är aldrig långtifrån ytan. När varje efterträdande generation gör ytterligare uppdelningar av redan tidigare små jordlotter blir trycket på markarealerna intensivt. Trycket på vattenresurserna är ännu större.

Det verkar oundvikligt att en kollision uppstår mellan ett allt större antal människor och krympande vattentillgång, eftersom prognoserna säger att Indiens befolkning kommer att öka från 1,1 miljarder invånare år 2005 till 1,6 miljarder år 2050. Risken finns att Indien skulle kunna råka ut för så stora sociala konflikter att de i Rwanda verkar små i jämförelse. Som Gasana konstaterar är förhållandet mellan befolkningen och natursystemen en fråga om inrikes säkerhet, en fråga som kan alstra konflikter längs geografiska, etniska och religiösa skiljelinjer och mellan olika stammar. (55)

Oenighet mellan länder om tilldelning av vatten är en vanlig källa till internationella politiska konflikter när länder delar på samma flodsystem, i synnerhet där befolkningen ökar så att flodens vatten inte längre räcker till. Ingenstans är den potentiella konflikten värre än mellan Egypten, Sudan och Etiopien i Nilens dalgång. Jordbruket i Egypten, där det sällan regnar, är helt och hållet beroende av vatten från Nilen. Egypten får lejonparten av Nilens vatten, men landets nuvarande befolkning på 74 miljoner beräknas bli 126 miljoner redan år 2050, vilket alltså kommer att öka efterfrågan på spannmål och vatten enormt. Sudan med sina 36 miljoner människor, som redan nu är djupt beroende av mat producerad med Nilens vatten, förväntas ha en befolkning på 67 miljoner år 2050. Och antalet invånare i Etiopien, landet som har kontroll över 85 procent av Nilens källor, beräknas expandera från 77 till 170 miljoner invånare. (56)

Eftersom det redan nu finns bara lite vatten kvar i Nilen när den når fram till Medelhavet, kommer Egypten att få mindre ifall antingen Sudan eller Etiopien tar ut mera vatten, vilket gör det ännu svårare för Egypten att livnära ytterligare 52 miljoner människor. Även om det finns en vattenrättighetsöverenskommelse mellan de tre länderna får Etiopien bara en minimal andel av vattnet. Med tanke på att man strävar till ett bättre liv och att källorna till Nilen hör till de få naturresurser Etiopien har, kommer landet onekligen att vilja ta ut mera vatten. Med en medelinkomst på bara 860 dollar om året i Etiopien, i jämförelse med nästan

4300 dollar i Egypten, är det svårt att argumentera för att Etiopien inte skulle få ta ut mera av Nilens vatten. (57)

Längre norrut delar Turkiet, Syrien och Irak på vattnet i Eufrat-Tigris-systemet. Turkiet, som har kontroll över källorna, utvecklar nu ett enormt projekt vid Tigris för att öka mängden vatten till bevattning och kraftverk. Syrien och Irak är oroade, eftersom de också kommer att ha behov av mera vatten, då bägge länderna beräknas fördubbla sina befolkningar på 19 respektive 29 miljoner invånare. (58)

I området kring Aralsjön i centrala Asien finns det ett problematiskt avtal mellan fem länder om hur man ska dela de två floderna, Amu-Darja och Syr-Darja som rinner ut i sjön. Vattnefterfrågan i Kazakstan, Kirgizistan, Tadzjikistan, Turkmenistan och Uzbekistan överskrider redan vattenflödet i de två floderna med 25 procent. (Se kap. 3) Turkmenistan som ligger uppströms vid Amu-Darja planerar att utveckla ytterligare en halv miljon hektar bevattnat jordbruk. Regionen som plågas av ständiga oroligheter saknar det samarbete som behövs för att handha de knappa vattenresurserna. Till råga på allt planerar Afghanistan, som har kontrollen över Amu-Darjas källflöden, att använda en del av dess vatten för sin utveckling. Geografen Sarah O'Hara vid universitetet i Nottingham, som studerar regionens vattenproblem påpekar: "Vi talar om utvecklingsländerna och de utvecklade länderna, men detta är länder som förfaller." (59)

De ekologiska flyktingarna blir fler och fler

När de naturliga systemen bryts ner är människor tvungna att utvandra, ibland till andra länder. I mitten av oktober 2003 upptäckte italienska myndigheter en båt med flyktingar från Afrika på väg till Italien. De hade drivit omkring i mer än två veckor och eftersom de saknade bränsle, mat och vatten hade många av passagerarna dött. Till en början hade de hivat de avlidna över bord. Men det hade kommit till en punkt när de, som ännu var vid liv, hade blivit så svaga att de inte orkade lyfta de döda kropparna över relingen. Bilden av de döda och de levande som delade samma båt hade enligt en räddningsarbetare påmint om "en scen från Dantes dikt *Inferno*". (60)

Man trodde att flyktingarna var somalier som hade gått till sjöss ifrån Libyen, men de vägrade uppge sitt ursprungsland. Vi vet inte om de var politiska, ekonomiska eller ekologiska flyktingar. Sönderfallna stater som Somalia producerar alla tre sorterna. Vi vet också att Somalia är en ekologisk katastrof med överbefolkning, överbetning och ökenspridning, som redan har förstört landets ekonomi grundad på boskapsskötsel. (61)

För de centralamerikanska ländernas del – inklusive Honduras, Guatemala, Nicaragua och El Salvador – är det ofta Mexiko, som är porten till USA. År 2003 arresterade och utvisade mexikanska myndigheter ungefär 147 000 illegala invandrare, en ökning jämfört med de c:a 120 000 de gripit föregående år. (62)

I staden Tapachula vid gränsen mellan Guatemala och Mexiko står unga män, som letar efter arbete, längs järnvägsspåren och väntar på godståg, som rör sig långsamt genom staden på väg norrut. Några av de unga männen lyckas ta

sig upp på ett tåg. Andra gör det inte. På härbärgets *Jesús el Buen Pastor* har 25 amputerade män funnit ett hem efter att ha tappat greppet och fallit under tåget när de försökte ta sig ombord. För dessa unga män är detta ”slutet på deras dröm om ett bättre liv i Amerika”, säger Olga Sánchez Martínez, föreståndare för härbärgets. En präst på orten, Flor María Rigoni, kallar de här utvandrarerna, som försöker ta sig upp på godstågen ”fattigdomens kamikazepiloter.” (63)

Ekologiska flyktingar strömmar också in i USA från Haiti, ökänt för sin ekologiska ödeläggelse. I en landsbygdsekonomi där marken berövats sin växtlighet och jorden sköljs ner i havet, följer människorna snart efter samma väg. Många drunknar i hög sjö när de försöker ta sig över till Florida i små fartyg som inte är byggda för den öppna oceanen. (64)

Idag är det en vardaglig händelse att kroppar sköljs iland i Italien, Spanien och Turkiet, följden av desperata handlingar av desperata människor. Och varje dag riskerar mexikaner livet i Arizonaöknen i sina försök att skaffa sig ett arbete i USA. Omkring 400-600 mexikaner lämnar landsbygden varje dag och överger jordlotter som är för små eller för eroderade att försörja sig på. Antingen söker de sig till mexikanska städer eller försöker de ta sig illegalt in i USA. Många av dem som försöker korsa öknen i Arizona går under i den brännande hettan – otaliga lik upptäcks varje år längs Arizonas gräns. (65)

Den moderna världen har visserligen en omfattande erfarenhet av politiska och ekonomiska flyktingar, men nu kan vi också se en allt starkare ström av flyktingar som fördrivits från sina hem p.g.a. ekologiska problem. Vi känner fenomenet redan från Dust Bowl-epoken för 70 år sedan, då nästan 3 miljoner amerikaner måste flytta p.g.a. jordflykt. (66)

USA måste återigen kämpa med ekologiska flyktingar, men nu av andra orsaker. I Alaska där temperaturhöjningen de senaste decennierna på 2-4 grader kanske är den största någonstans i världen, kommer säkert ursprungsbefolkningen i tusentals att bli tvungna att överge sina byar p.g.a. smältande isar och översvämningar. Newtok, en by med 340 yupik-inuiter på Alaskas västkust, är översköld av en växande ström av smält isvatten från floden Ninglick. En ingenjörssrapport beräknade att kostnaden för att flytta byn skall gå på minst 50 miljoner dollar eller 150 000 dollar per invånare. Om Newtokborna inte flyttar riskerar de att drunkna i översvämningar. Trots att det inte är någon enkel sak att förflytta hela byar, finns det 23 andra byar i Alaska som står i kö för att omplaceras.(67)

Det är troligt att det blir vanligt med ”vattenflyktingar”, eftersom den överväldigande majoriteten av de nästan 3 miljarder människor, som tillkommer i världen före år 2050, kommer att leva i länder där grundvattnet sjunker redan nu. Dessa flyktingar kommer att bli vanligast ifrån torra och halvtorra områden där befolkningen blir större än vad vattentillgången medger och därför sjunker ner i vattenfattigdom. Byar i nordvästra Indien överges i takt med att grundvattenreserverna töms och människor inte längre kan hitta något vatten. Miljontals bybor i norra och västra Kina och i delar av Mexiko kan behöva flytta p.g.a. vattenbrist. (68)

Framryckande öknar driver också iväg människor och klämmer på så sätt in växande befolkningar på ständigt mindre geografiska ytor. Medan USAs Dust Bowl-problem fördrev några få miljoner människor, måste tiotals miljoner människor flytta när 24 000 byar i Kinas jordflyktsområden överges eller avfolkas delvis. (69)

För Irans del handlar det redan om tusentals byar som övergivits p.g.a. ökenspridning och vattenbrist. I närheten av Damavand, en liten stad ungefär en timmes bilresa från Teheran, har 88 byar blivit övergivna. Och när öknen tar över i Nigeria är jordbrukare och boskapsskötare tvungna att flytta, och att tränga ihop sig på den krympande arealen av produktiv jord. Flyktingar undan ökenspridningen hamnar vanligen till slut i de större städerna, många av dem i kåk- och slumområden på ockuperad mark. Många fler utvandrar till andra länder. (70)

En annan motor bakom flyktingströmmarna, som nu gör sig gällande och som eventuellt får en enorm kraft, är den stigande havsnivån. Den största hotande evakueringen lär komma i låglänta Bangladesh, där t.o.m. en enda meter högre havsvattennivå inte bara skulle översvämma hälften av landets risfält, utan också tvinga fram en förflyttning av långt över 40 miljoner människor. I ett tätbefolkat land på 142 miljoner människor skulle en flyttning inom landet inte bli lätt. Men vart skulle de annars ta vägen? Hur många länder skulle acceptera att ta emot ens en enda miljon människor, som måste fly från Bangladesh p.g.a. förhöjd nivå på havsvattnet? Andra asiatiska länder med risodlingar i flodernas deltan och på flodslätter, inklusive Kina, Pakistan, Indonesien, Filippinerna, Sydkorea, Thailand och Vietnam, skulle också de kunna drabbas av massutvandring p.g.a. höjningar av havsvattennivån. (71)

Flyktingströmmarna p.g.a. sjunkande grundvattennivåer och ökenspridning är bara i sin början. Hur stora dessa strömmar blir återstår att se och detsamma gäller dem som beror på att havsnivån stiger. Men det skulle kunna bli fråga om enorma mängder, vilket ger oss ytterligare en anledning att stabilisera klimatet och folkmängden.

Havererade stater och terrorismen

Efter ett halvt århundrade av nya statsbildningar i forna kolonier och efter upplösningen av Sovjetunionen, riktas det internationella intresset i stället mot staters sönderfall. Termen havererade stater (failed states) har nu blivit ett internationellt politiskt begrepp och beskriver länder där det inte längre finns en central regering. En forskningsrapport konstaterar: ”Havererade stater har gjort en anmärkningsvärd odysse från periferin till den absoluta mittpunkten i den globala politiken.” (72)

Detta erkänns numera som ett alltmer vanligt fenomen och olika grupper som ägnar sig åt ekonomisk utveckling och internationella affärer har börjat identifiera havererade stater, eller sådana som håller på att haverera, och pekar ut vilka faktorer som är kopplade till deras misslyckande. Världsbanken har t.ex. satt upp en lista med 30 ”låginkomststater med stora problem”. Mot bakgrunden av liknande bekymmer har det brittiska ministeriet för internationell utveckling

identifierat 46 ”sköra” stater. För USAs del har CIA konstruerat en lista på 20 stater som hotas av haveri. Och nyligen har *The Fund for Peace* och *The Carnegie Endowment for International Peace* samarbetat för att skapa en lista på 60 stater, där man ordnat dem efter ”deras sårbarhet för våldsamma inre konflikter.” (73)

Denna analys, som publicerades i *Foreign Policy*, bygger på 12 sociala, ekonomiska, politiska och militära indikatorer. Den har placerat Elfenbetskusten högst upp på listan av havererade stater, följt av Kongo-Kinshasa, Sudan, Irak, Somalia, Sierra Leone, Tchad, Jemen, Liberia och Haiti. De som följer i tur är tre länder som har tagits upp i nyheterna mycket ofta de senaste åren: Afghanistan, Rwanda och Nordkorea. (74)

Med på denna 60-i-topp-lista över stater som är allvarligt hotade finns fem olje-exporterande länder, inklusive de två största exportörerna och producenterna – Saudiarabien (45:a på listan) och Ryssland (59:a) – och dessutom Venezuela (21:a), Indonesien (46:a) och Nigeria (54:a). Två länder med kärnvapen finns också med på den: Pakistan och Ryssland. (75)

Av de indikatorer som använts för att konstruera denna *Foreign Policy*-rangordning, är de tre första: ojämn utveckling, förlorad regeringslegitimitet och befolkningstryck. Ojämn utveckling betyder i vanliga fall att ett tunt skikt av befolkningen ackumulerar förmögenhet åt sig medan stora delar av samhället kan lida av en försämring av livsvillkoren. Denna ojämnhet, ofta sammankopplad med politisk korruption skapar oro och kan leda till inrikes konflikter. (76)

Regeringar, som misslyckas med att på ett effektivt sätt hantera problem som dyker upp och med att tillhandahålla grundläggande tjänster, uppfattas som värdelösa. Detta leder ofta till att delar av befolkningen i stället sätter sin tilltro till krigsherrar, stamhövdingar eller religiösa ledare. Förlust av politisk legitimitet är ett tidigt tecken på en stats nedgång. (77)

Den tredje av de främsta indikatorerna är demografiskt tryck. Alla länder bland de 20 högst upp på *Foreign Policy*-listan har befolkningar som växer snabbt. Regeringarna har drabbats av demografisk utbrändhet i många av de länder, som har varit med om en snabb befolkningstillväxt under flera årtionden, då man inte kunnat hantera den ständigt minskande arealen av åkermark per person och sjunkande tillgång till rent vatten, och inte heller klarat att bygga skolor i tillräckligt snabb takt för de expanderande årskullarna av barn. (78)

Att utländska investerare inte längre är intresserade och att arbetslösheten därför ökar, hör också till nedgångssyndromet. En tidigare undersökning gjord av *Population Action International* visar att en av nyckelindikatorerna för politisk instabilitet i ett samhälle är antalet arbetslösa unga män, och dessa tal är höga i länderna högst upp på *Foreign Policy*-listan. (79)

Ett annat kännetecken för stater på nedåtgående är att den fysiska infrastrukturen sönderfaller – vägarna och energi-, vatten- och avloppssystemen. Omsorgen om de naturliga systemen försummas också, när människor kämpar för att överleva. Skogar, betesmarker och åkerarealer blir förstörda och det hela skapar en nedåtgående ekonomisk spiral. (80)

Bland de mest iögonfallande tecknen på att en stat havererat är att lag och ordning brutit samman och att invånarna därför förlorat den personliga säkerheten. På Haiti är det beväpnade gäng som härskar över gatorna. Det är vanligt att de kidnappar (och kräver lösen för) vanliga människor på orten, som råkar vara så lyckligt lottade att de hör till de 30 procent av arbetskraften som har en anställning. Och i Afghanistan är det lokala krigsherrar, inte den egentliga regeringen, som har kontroll över landsbygden utanför Kabul. Somalia, som numera bara existerar på kartan, behärskas av stammarnas ledare, som var och en hävdar rätten till en del av det som en gång var ett land. (81)

Vissa av dessa länder är inblandade i långvariga inbördeskonflikter. Kongo-Kinshasa, som täcker stora delar av Kongoflodens bäcken i hjärtat av Afrika, har varit skådeplatsen för ett ständigt inbördeskrig i sex år, vilket har krävt 3,8 miljoner liv och drivit många miljoner fler från deras hem. Enligt den internationella räddningskommittén (IRC) är förhållandena sådana att för varje dödsfall p.g.a. våld i detta krig går det 62 dödsfall som inte beror på våld, men som beror på kriget ändå, det handlar bl.a. om hunger, sjukdomar i luftvägarna, diarré och andra sjukdomar. (82)

En del av de potentiella källorna till instabilitet leder världen in på helt okänd mark. Söder om Sahara, där HIV har smittat upp till dryga 30 procent av alla vuxna kommer det att finnas miljontals föräldralösa barn de kommande åren, så som vi tidigare har konstaterat. Många av dem kommer att bli gatubarn i och med att de föräldralösa barnens antal överanstränger samhällets förmåga att ta hand om dem. Eftersom de kommer att växa upp utan vägledning från föräldrarna och utan lämpliga förebilder för vuxenrollen, och med ett beteende som formats av en desperat vilja att överleva, kommer dessa föräldralösa barn att växa upp till ett nytt hot mot stabilitet och framsteg. (83)

Sönderfallande stater är en växande internationell angelägenhet därför att de är en källa till terrorism, knark, vapen och flyktingar. Afghanistan var inte bara ett träningsläger för terrorister, utan blev också snabbt under de allierades ockupation av landet, världens främsta heroinleverantör. Flyktingar från Rwanda, bland dem tusentals beväpnade soldater, bidrog till destabiliseringen av Kongo. Såsom *The Economist* påpekar: "Som en allvarligt störd individ, är en nedbruten stat en fara inte bara för sig själv, utan också för den närmaste omgivningen, och även långt utanför den närmsta kretsen." (84)

I många länder försöker FN och andra internationellt organiserade fredsbevarande styrkor upprätthålla freden, ofta utan framgång. Bland länder där FNs fredsbevarande styrkor finns på plats har vi Kongo-Kinshasa, Sierra Leone och Liberia. Andra länder med multinationella fredsbevarande styrkor är Afghanistan, Haiti, och Sudan. Alltför ofta är dessa bara symboliska styrkor, långtifrån tillräckligt stora för att säkra ett stabilt läge. (85)

Länder som Haiti och Afghanistan överlever idag för att de omfattas av internationella bidragssystem för att rädda liv. Ekonomiska bidrag – inklusive, och det är värt att lägga märke till, livsmedelsförsändelser – hjälper till att upprätthålla dem. Men de får ändå inte tillräckligt med bidrag för att övervinna de allt

starkare nedbrytande trenderna och ersätta dem med en nationell stabilitet och hållbara ekonomiska framsteg. (86)

Noter till kapitel 6

1. United Nations, *World Population Prospects: The 2004 Revision* (New York: 2005); Joint United Nations Programme on HIV/AIDS (UNAIDS), *2004 Report on the Global AIDS Epidemic* (Geneva: 2004), p. 191.
2. United Nations, *op. cit.* note 1; UNAIDS, *op. cit.* note 1.
3. United Nations, *op. cit.* note 1; health insurance from U.S. Census Bureau News, “Income Stable, Poverty Up, Numbers of Americans With and Without Health Insurance Rise, Census Bureau Reports,” press release (Washington, DC: 26 August 2004).
4. World Health Organization (WHO) cited in Gary Gardner and Brian Halweil, *Underfed and Overfed: The Global Epidemic of Malnutrition*, Worldwatch Paper 150 (Washington, DC: Worldwatch Institute, 2000), p. 7.
5. WHO and UNICEF, *Global Water Supply and Sanitation Assessment 2000 Report* (New York: 2000), pp. v, 2; Gardner and Halweil, *op. cit.* note 4, p. 7.
6. “Trends in Educational Attainment of the 25- to 34-Year-Old Population (1991–2002),” in Organization for Economic Cooperation and Development (OECD), *Education at a Glance 2004* (Paris: 2004); UNICEF, *Progress for Children: A Report Card on Gender Parity and Primary Education* (New York: 2005), p. 3; The Education for All (EFA) Global Monitoring Report Team, *EFA Global Monitoring Report 2005: The Quality Imperative* (Paris: UNESCO, 2004).
7. Population growth rates from Population Reference Bureau (PRB), 2005 *World Population Data Sheet*, wall chart (Washington, DC: August 2005); Hilaire A. Mputu, *Literacy and Non-Formal Education in the E-9 Countries* (Paris: UNESCO, 2001), pp. 5–13; UNESCO Institute for Statistics, “Youth (15–24) and Adult (15+) Literacy Rates by Country and by Gender for 2000–2004,” at www.uis.unesco.org, May 2005.
8. Gene B. Sperling, “Toward Universal Education,” *Foreign Affairs*, September/October 2001, pp. 7–13.
9. WHO and UNICEF, *op. cit.* note 5; Peter H. Gleick, *Dirty Water: Estimated Deaths from Water-Related Disease 2000–2020* (Oakland, CA: Pacific Institute, 2002); United Nations, *op. cit.* note 1.
10. Hunger as a risk factor for disease in WHO, *World Health Report 2002*

- (Geneva: 2002), and in Majid Ezzati et al., “Selected Major Risk Factors and Global and Regional Burden of Disease,” *The Lancet*, 30 October 2002, pp. 1–14.
11. U.N. Food and Agriculture Organization (FAO), *The State of Food Insecurity in the World 2004* (Rome: 2004).
  12. FAO, *The State of Food Insecurity in the World 2002* (Rome: 2002); population from United Nations, *op. cit.* note 1.
  13. FAO, *op. cit.* note 11.
  14. *Ibid.*
  15. Gary Gardner and Brian Halweil, “Nourishing the Underfed and Overfed,” in Lester R. Brown et al., *State of the World 2000* (New York: W.W. Norton & Company, 2000), pp. 70–73.
  16. WHO/UNICEF, *World Malaria Report 2005* (Geneva: 2005); Anne Platt McGinn, “Malaria’s Lethal Grip Tightens,” in Worldwatch Institute, *Vital Signs 2001* (New York: W.W. Norton & Company, 2001), pp. 134–35; Sachs from Center for International Development at Harvard University and London School of Hygiene and Tropical Medicine, “Executive Summary for Economics of Malaria,” www.rbm.who.int/docs/abuja_sachs2.htm, viewed 3 August 2005; malaria deaths calculated from United Nations, *op. cit.* note 1, and WHO/UNICEF, *op. cit.* this note.
  17. More deaths from AIDS than wars from Lawrence K. Altman, “U.N. Forecasts Big Increase in AIDS Death Toll,” *New York Times*, 3 July 2002.
  18. UNAIDS, *AIDS Epidemic Update* (Geneva: December 2004), p. 1; UNAIDS, *op. cit.* note 1, pp. 189–207; total deaths and historical estimates calculated using UNAIDS statistics in Worldwatch Institute, *Signposts 2004*, CD-Rom (Washington, DC: 2004); anti-retroviral treatment in sub-Saharan Africa from WHO, “Access to HIV Treatment Continues to Accelerate in Developing Countries, but Bottlenecks Persist, Says WHO/UNAIDS Report,” press release (Geneva: 29 June 2005).
  19. UNAIDS, *op. cit.* note 1, pp. 39–66, 191.
  20. AIDS and food security in UNAIDS, *op. cit.* note 1, pp. 39–66; FAO, *The Impact of HIV/AIDS on Food Security*, 27th Session of the Committee on World Food Security, Rome, 28 May–1 June 2001.
  21. “Strategic Caring: Firms Strategize About AIDS,” *The Economist*, 5 October 2002; UNAIDS, *op. cit.* note 1, pp. 39–66.
  22. EFA Global Monitoring Report Team, *op. cit.* note 6; UNAIDS, *op. cit.* note 1, pp. 39–66; Prega Govender, “Shock AIDS Test Result at

- Varsity,” Sunday Times (Johannesburg), 25 April 1999; “South Africa: University Finds 25 Percent of Students Infected,” Kaiser Daily HIV/AIDS Report, 27 April 1999.
23. UNAIDS, *op. cit.* note 1, pp. 39–66.
  24. UNAIDS, UNICEF, and U.S. Agency for International Development (USAID), *Children on the Brink 2004: A Joint Report on New Orphan Estimates and a Framework for Action* (Washington, DC: July 2004), p. 29; Michael Grunwald, “Sowing Harvests of Hunger in Africa,” *Washington Post*, 17 November 2002.
  25. Stephen Lewis, press briefing (New York: 8 January 2003); Edith M. Lederer, “Lack of Funding for HIV/AIDS is Mass Murder by Complacency, Says U.N. Envoy,” *Associated Press*, 9 January 2003.
  26. Alex de Waal, “What AIDS Means in a Famine,” *New York Times*, 19 November 2002.
  27. Sarah Janssen, Gina Solomon, and Ted Schettler, *Chemical Contaminants and Human Disease: A Summary of Evidence* (Boston: Alliance for a Healthy Tomorrow, 2004); Geoffrey Lean, “US Study Links More than 200 Diseases to Pollution,” *Independent News* (London), 14 November 2004.
  28. Jane Houlihan et al., *Body Burden: The Pollution in Newborns* (Washington, DC: Environmental Working Group, 2005).
  29. Bernie Fischlowitz-Roberts, “Air Pollution Fatalities Now Exceed Traffic Fatalities by 3 to 1,” *Eco-Economy Update* (Washington, DC: Earth Policy Institute, September 2002), citing WHO, “Air Pollution,” *Fact Sheet 187* (Geneva: revised September 2000); N. Künzli et al., “Public-Health Impact of Outdoor and Traffic-related Air Pollution: A European Assessment,” *Lancet*, 2 September 2000, p. 795; traffic accident deaths from British Red Cross, “May 8 Spotlight on the Millions Injured and Disabled by Road Accidents,” press release (London: 9 May 2001); 70,000 American deaths from Joel Schwartz, quoted in Harvard School of Public Health, “Air Pollution Deadlier Than Previously Thought,” press release (Cambridge, MA: 2 March 2000).
  30. C. Pritchard, D. Baldwin, and A. Mayers, “Changing Patterns of Adult (45–74 years) Neurological Deaths in the Major Western World Countries 1979–1987,” *Public Health*, vol. 118, issue 4 (June 2004), pp. 268–83; Juliette Jowit, “Pollutants Cause Huge Rise in Brain Diseases: Scientists Alarmed as Number of Cases Triples in 20 Years,” *The Observer* (London), 15 August 2004.
  31. Sharon LaFraniere, “Mother Russia’s Poisoned Land,” *Washington Post*, 22 June 1999.

32. "Mercury Poisoning Disease Hits Amazon Villages," Reuters, 4 February 1999; mercury emissions from U.S. coal plants in U.S. Environmental Protection Agency (EPA), Office of Air Quality Planning and Standards and Office of Research and Development, Mercury Study Report to Congress Volume II (Washington, DC: December 1997), p. ES-4; Patricia Glick, *The Toll from Coal* (Washington, DC: National Wildlife Federation, 2000), p. 9; EPA, "EPA Decides Mercury Emissions from Power Plants Must Be Reduced," press release (Washington, DC: 15 December 2000); Ilan Levin and Eric Schaeffer, *Dirty Kilowatts: America's Most Polluting Power Plants* (Washington, DC: Environmental Integrity Project, 2005).
33. EPA, Office of Water, "2004 National Listing of Fish Advisories," EPA Fact Sheet (Washington, DC: September 2005); Kathryn Mahaffey, EPA, Methylmercury: Epidemiology Update, presentation at The National Forum on Contaminants in Fish, San Diego: January 2004, at www.epa.gov/waterscience/fish/forum/2004/presentations/monday/mahaffey.pdf; Leonardo Trasande, Philip J. Landrigan, and Clyde Schechter, "Public Health and Economic Consequences of Methyl Mercury Toxicity to the Developing Brain," *Environmental Health Perspectives*, vol. 13, no. 5 (May 2005).
34. Anne Platt McGinn, *Why Poison Ourselves? A Precautionary Approach to Synthetic Chemicals*, Worldwatch Paper 153 (Washington, DC: Worldwatch Institute, November 2000), p. 7; 200 chemicals in body from Pete Myers, plenary discussion on Emerging Environmental Issues, at USAID Environmental Officers Training Workshop, "Meeting the Environmental Challenges of the 21st Century," Airlie Center, Warrenton, VA, 26 July 1999.
35. EPA, "Toxics Release Inventory (TRI) Program," fact sheet, at www.epa.gov/tri, updated 17 May 2005; EPA, "EPA Issues New Toxics Report, Improves Means of Reporting," press release (Washington, DC: 11 April 2001).
36. Rachel Carson, *Silent Spring* (Boston: Houghton Mifflin Company, 2002); Theo Colborn, Dianne Dumanoski, and John Peterson Myers, *Our Stolen Future* (New York: Dutton Publishing, 1996).
37. Helen Spiegelman and Bill Sheehan, "Products, Waste, and the End of the Throwaway Society," in Carolyn Raffensperger and Nancy Myers, eds., *The Networker: The Newsletter of the Science and Environmental Health Network*, electronic newsletter, vol. 10, no. 2 (May 2005).
38. Calculated by Earth Policy Institute from United States Geological Survey, *Mineral Commodity Summaries 2005* (Washington, DC:

- U.S. Government Printing Office, 2005).
39. Eric Lipton, "The Long and Winding Road Now Followed by New York City's Trash," *New York Times*, 24 March 2001.
  40. Lester R. Brown, "New York: Garbage Capital of the World," *Eco-Economy Update* (Washington, DC: Earth Policy Institute, April 2002); calculations by author, updated with The City of New York Department of Sanitation, "DSNY-Fact Sheet," at www.nyc.gov/html/dos/html/dosfact.html, updated 27 October 2003; Kirk Johnson, "To City's Burden, Add 11,000 Tons of Daily Trash," *New York Times*, 24 March 2001; Lhota quoted in Eric Lipton, "The Long and Winding Road Now Followed by New York City's Trash," *New York Times*, 24 March 2001.
  41. Gilmore quoted in Lipton, *op. cit.* note 40.
  42. Joel Kurth, "N.J. Piles Demolition Trash on Michigan," *Detroit News*, 28 December 2004; Lipton, *op. cit.* note 40.
  43. Günther Baechler, "Why Environmental Transformation Causes Violence: A Synthesis," *Environmental Change and Security Project Report*, Issue 4 (spring 1998), pp. 24–44.
  44. Grainland area in 1950 from U.S. Department of Agriculture (USDA), *Production, Supply, and Distribution Country Reports*, October 1990; 2004 grainland area from USDA, *Production, Supply, & Distribution*, electronic database, at www.fas.usda.gov/psd, updated 13 September 2005; population from United Nations, *op. cit.* note 1.
  45. Editorial Desk, "Time for Action on Sudan," *New York Times*, 18 June 2004.
  46. Sudan update from Coalition for International Justice (CIJ), "New Analysis Claims Darfur Deaths Near 400,000: Experts Estimate 500 People a Day Are Dying," press release (Washington, DC: 21 April 2005); CIJ, Table: "Estimates from Retrospective Mortality Surveys in Darfur and Chad Displacement Camps, Circa February 2003—April 2005," at www.cij.org, April 2005; "Sudan," in U.S. Central Intelligence Agency, *World Fact Book*, at www.cia.gov/cia/publications/factbook, updated 30 August 2005.
  47. Somini Sengupta, "Where the Land is a Tinderbox, the Killing Is a Frenzy," *New York Times*, 16 June 2004; Nigeria population data from United Nations, *op. cit.* note 1; Government of Nigeria, *Combating Desertification and Mitigating the Effects of Drought in Nigeria, National Report on the Implementation of the United Nations Convention to Combat Desertification* (Nigeria: November 1999).
  48. Sengupta, *op. cit.* note 47.
  49. *Ibid.*

50. James Gasana, "Remember Rwanda?" *World Watch*, September/October 2002, pp. 24–32.
51. *Ibid.*
52. Population from United States Census Bureau, Population Division, International Programs Center, International Database, at www.census.gov/ipc/www/idbacc.html, updated 26 April 2005; demand for firewood from Gasana, *op. cit.* note 50.
53. Gasana, *op. cit.* note 50; Emily Wax, "At the Heart of Rwanda's Horror: General's History Offers Clues to the Roots of Genocide," *Washington Post*, 21 September 2002.
54. United Nations, *op. cit.* note 1.
55. *Ibid.*; Gasana, *op. cit.* note 50.
56. United Nations, *op. cit.* note 1; Nile River discussed in Sandra Postel, *Pillar of Sand* (New York: W.W. Norton & Company, 1999), pp. 141–49.
57. Population from United Nations, *op. cit.* note 1; income per person calculated from gross domestic product based on purchasing-power-parity in International Monetary Fund, *World Economic Outlook Database*, Washington, DC, updated April 2005; Postel, *op. cit.* note 56.
58. Postel, *op. cit.* note 56; United Nations, *op. cit.* note 1.
59. O'Hara quoted in Michael Wines, "Grand Soviet Scheme for Sharing Water in Central Asia is Foundering," *New York Times*, 9 December 2002.
60. Alan Cowell, "Migrants Found off Italy Boat Piled With Dead," *International Herald Tribune*, 21 October 2003, cited in Lester R. Brown, "Troubling New Flows of Environmental Refugees," *Eco-Economy Update* (Washington, DC: Earth Policy Institute, January 2004).
61. *Ibid.*
62. "Mexico's Immigration Problem: The Kamikazes of Poverty," *The Economist*, 31 January 2004; calculation by author.
63. "Mexico's Immigration Problem," *op. cit.* note 62.
64. Norman Myers, "Environmental Refugees: A Growing Phenomenon of the 21st Century," *Philosophical Transactions: Biological Sciences*, 29 April 2002, pp. 609–13, cited in Brown, *op. cit.* note 60.
65. Frank Bruni, "Off Sicily, Tide of Bodies Roils Immigrant Debate," *New York Times*, 23 September 2002; "Boat Sinks Off Coast of Turkey: One Survivor and 7 Bodies Found," *Agence France-Presse*, 22 December 2003; Flora Botsford, "Spain Recovers Drowned Migrants," *BBC News*, 25 April 2002; Mary Jordan and Kevin Sullivan,

- “Trade Brings Riches, But Not to Mexico’s Poor,” *Washington Post*, 22 March 2003; Robert McLeman and Barry Smit, “Climate Change, Migration and Security,” *Commentary* No. 86 (Ottawa: Canadian Security Intelligence Service, 2 March 2004); Arizona Desert deaths from “Humane Approach to Border,” *Denver Post*, 24 April 2003; Ralph Blumenthal, “Citing Violence, 2 Border States Declare a Crisis,” *New York Times*, 17 August 2005.
66. U.S. Dust Bowl from Yang Youlin, Victor Squires, and Lu Qi, eds., *Global Alarm: Dust and Sandstorms from the World’s Drylands* (Bangkok: Secretariat of the U.N. Convention to Combat Desertification, 2002), pp. 109–22.
67. Jonathan Shaw, “The Great Global Experiment,” *Harvard Magazine*, November–December 2002, p. 35; Tomas Alex Tizon, “Can One Man Turn the Tide? As Erosion Eats Away at Tiny Newtok, Alaska, the Relocation of Its Yupik Eskimo Villagers and Their Homes Has Fallen to the Local Grocer,” *New York Times*, 28 October 2004.
68. Abandoned villages in India from Tushaar Shah et al., *The Global Groundwater Situation: Overview of Opportunities and Challenges* (Colombo, Sri Lanka: International Water Management Institute, 2000); population from United Nations, *op. cit.* note 1.
69. Wang Tao, Cold and Arid Regions Environmental and Engineering Research Institute (CAREERI), Chinese Academy of Sciences, e-mail to author, 4 April 2004; Wang Tao, “The Process and Its Control of Sandy Desertification in Northern China,” CAREERI, Chinese Academy of Sciences, seminar on desertification, held in Lanzhou, China, May 2002.
70. Iranian News Agency, “Official Warns of Impending Desertification Catastrophe in Southeast Iran,” *BBC International Reports*, 29 September 2002; Government of Nigeria, *op. cit.* note 47, p. 6.
71. Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC), *Climate Change 2001: The Scientific Basis. Contributions of Working Group I to the Third Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change* (New York: Cambridge University Press, 2001); World Bank, *World Development Report 1999/2000* (New York: Oxford University Press, 2000), p. 100; population from United Nations, *op. cit.* note 1.
72. Fund for Peace and the Carnegie Endowment for International Peace, “The Failed States Index,” *Foreign Policy*, July/August 2005, p. 56–65.
73. *Ibid.*
74. *Ibid.*
75. *Ibid.*

76. Ibid.
77. Ibid.
78. Ibid.
79. Richard Cincotta, Robert Engelman, and Daniele Anastasion, *The Security Demographic: Population and Civil Conflict After the Cold War* (Washington, DC: Population Action International, 2003).
80. Ed Stoddard, "Environment Looms as Major Security Threat," Reuters, 1 March 2004.
81. Ginger Thompson, "A New Scourge Afflicts Haiti: Kidnappings," *New York Times*, 6 July 2005; Madeleine K. Albright and Robin Cook, "The World Needs to Step It Up in Afghanistan," *International Herald Tribune*, 5 October 2004; Desmond Butler, "5-Year Hunt Fails to Net Qaeda Suspect in Africa," *New York Times*, 14 June 2003.
82. Abraham McLaughlin, "Can Africa Solve African Problems?" *Christian Science Monitor*, 4 January 2005; Marc Lacey, "Beyond the Bullets and Blades," *New York Times*, 20 March 2005.
83. UNAIDS, op. cit. note 1, p. 191; *AIDS orphans from Children on the Brink 2004: A Joint Report on New Orphan Estimates and a Framework for Action* (Washington, DC: UNAIDS, UNICEF, and USAID, 2004), p. 29.
84. "Afghanistan: The Ignored War," in Christy Harvey, Judd Legum and Jonathan Baskin, *The Progress Report* (Washington, DC: American Progress Action Fund, 2005); McLaughlin, op. cit. note 82; "A Failing State: The Himalayan Kingdom Is a Gathering Menace," *The Economist*, 4 December 2004.
- 308 Notes: chapters 6 and 7
85. United Nations, "United Nations Peacekeeping Operations," background note, at www.un.org/Depts/dpko/dpko/bnote.htm, 30 June 2005; Marc Lacey, "Congo Tribal Killings Create a New Wave of Refugees," *New York Times*, 6 March 2005.
86. United Nations World Food Programme (WFP), "New Operation Provides WFP Food Aid to 550,000 Haitians," news release (Rome: 5 May 2005); WFP, "India Helps WFP Feed Afghan Schoolchildren," news release (Rome: 17 May 2005).